

OILAVIY ZO'RAVONLIK JABRLANUVCHILARIDA IJTIMOIIY QO'LLAB- QUVVATLASH TIZIMINING AHAMIYATI: PSIXOLOGIK SALOMATLIKNI TIKLASH IMKONIYATLARI

Isroilova Saida Erkinovna,

Navoiy davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada, turli ijtimoiy muhitlarda, oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarini qo'llab-quvvatlash tizimining psixologik salomatlikni tiklashdagi o'rni va ahamiyati o'rganilgan. Shuningdek maqolada, oilaviy zo'ravonlikka uchragan shaxslarning psixologik salomatligini tiklash uchun mavjud qo'llab-quvvatlash tizimlarining samaradorligi, ularning tuzilishi va ishlash mexanizmlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Zo'ravonlik, psixologik salomatlik, jamiyat, ijtimoiy muhit, oilaviy hayot.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и значение системы поддержки жертв домашнего насилия в восстановлении психологического здоровья в различных социальных средах. Также в статье анализируется эффективность существующих систем поддержки, их структура и механизмы работы для восстановления психологического здоровья лиц, подвергшихся домашнему насилию.

Ключевые слова. Насилие, психологическое здоровье, общество, социальная среда, семейная жизнь.

Annotation. This article examines the role and significance of the support system for victims of domestic violence in various social environments in restoring psychological health. The article also analyzes the effectiveness of existing support systems for restoring the psychological health of victims of domestic violence, their structure and mechanisms of operation.

Keywords. Violence, psychological health, community, social environment, family life.

Kirish. Hozirgi kunga kelib, O'zbekistonda va dunyo bo'ylab oilaviy zo'ravonlik masalasi jiddiy ijtimoiy muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Oilaviy zo'ravonlikdan aziyat chekkan shaxslar ko'pincha o'zlariga bo'lgan ishonchni yo'qotadilar, psixologik va jismoniy shikastlanishlar tufayli hayot sifatлари pasayadi. Shu bilan birga, ularning jamiyatdagi ijtimoiy o'rni ham buziladi, bu esa ularning kelajakdagi turmushlarini va ruhiy holatini yanada murakkablashtiradi.

Bunday holatlarni bartaraf etishda va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashda ijtimoiy yordam tizimining roli muhimdir. Psixologik salomatlikni tiklash, oilaviy zo'ravonlikdan jabr ko'rgan shaxslar uchun jamiyat tomonidan taqdim etiladigan psixologik, huquqiy va ijtimoiy yordam orqali amalga oshiriladi. O'zining yuqori salohiyati bilan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi, jabrlanuvchilarga o'zlariga bo'lgan ishonchni qayta tiklash, travmalarni yengish, yangi ijtimoiy munosabatlarni qurish va hayotga qayta moslashish imkoniyatlarini yaratadi.

Kirish ma'lumotlari sifatida, oilaviy zo'ravonlikdan aziyat chekkanlarning psixologik salomatlikni tiklash imkoniyatlari va ular uchun taqdim etiladigan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimining ahamiyatini tushunish, bu muammoning hal etilishiga yordam beruvchi asosiy omillardan biridir. Mazkur tizimning samarali ishlashi, jamiyatda oilaviy zo'ravonlikni kamaytirishga qaratilgan muvaffaqiyatli siyosat va dasturlarni yaratish uchun zarur bo'lgan asosiy elementlardan biridir.

Tahlillar va natijalar. Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarida ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimining ahamiyatini o'rganish va psixologik salomatlikni tiklash imkoniyatlarini tahlil qilishda bir qator ilmiy manbalar va tadqiqotlar yordam beradi. Ushbu tahlil ijtimoiy yordam tizimining samaradorligi, uning jabrlanuvchilarga psixologik qo'llab-quvvatlash, rehabilitatsiya va jamiyatga qayta moslashish jarayonidagi o'rni haqida muhim ma'lumotlar taqdim etadi.

1. **Psixologik salomatlik va rehabilitatsiya:** Oilaviy zo'ravonlikdan aziyat chekkan shaxslar ko'pincha uzoq muddatli psixologik muammolarga duch keladilar. Bu muammolar orasida depressiya, xavotir, travmatik stress buzilishi (PTSD), o'ziga bo'lgan

ishonchsizlik va o'zlikni anglashdagi qiyinchiliklar mavjud. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi, xususan, psixologik maslahatlar, terapiya va guruh terapiyalari, bu shaxslarning psixologik salomatligini tiklashda muhim rol o'ynaydi. Psixoterapiya, EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) kabi usullar zo'ravonlikdan azob chekkanlarni travmadan xalos etishda samarali bo'lishi mumkin.

2. **Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimining roli:** Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilari uchun bir nechta asosiy elementlarni o'z ichiga oladi: huquqiy yordam, psixologik yordam, moliyaviy yordam, boshpana va o'qituvchilarni tayyorlash. Qo'llab-quvvatlash xizmatlarining samarali bo'lishi uchun tizimning ko'p qirrali yondashuvi zarur. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jabrlanuvchilarga o'z hayotini qayta qurish imkonini beruvchi tizimlar, masalan, huquqiy maslahatlar, xavfsiz boshpana, iqtisodiy va psixologik yordam, ularning jamiyatga qaytishini va salomatligini tiklashini ta'minlaydi.

3. **Yuqori ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va jamiyatga integratsiya:** Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilari uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi nafaqat ularning individual salomatligini tiklashga, balki jamiyatga qayta integratsiyasiga ham yordam beradi. Dasturlar orqali jabrlanuvchilarga ijtimoiy ko'nikmalarni tiklash, ish bilan ta'minlash, ta'lim olish va boshqa ijtimoiy imkoniyatlardan foydalanish imkoniyatlari yaratiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoq va qo'llab-quvvatlash guruhlarini orqali bu shaxslar o'zlarini xavfsizroq his qiladilar va ijtimoiy aloqalarni tiklashda muvaffaqiyatga erishadilar.

4. **Xavfsizlik va yangi hayotga boshlash:** Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarining psixologik salomatligini tiklashda xavfsizlik eng asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, xavfsiz boshpana va himoya qilish tizimlari jabrlanuvchilarning psixologik holatini yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, jabrlanuvchilarning o'zlarini xavfsiz his qilishlari va yangi hayot boshlash imkoniyatlarini topishlari, ularning psixologik barqarorligini qayta tiklashga yordam beradi.

5. **Oilaviy zo‘ravnlik va ijtimoiy siyosat:** Jamiyatning oilaviy zo‘ravnlikka qarshi kurashish va jabrlanuvchilarga yordam berish borasidagi siyosati ham tizimning samaradorligiga ta'sir qiladi. Ijtimoiy siyosatning mazmuni, uning amaldagi huquqiy va iqtisodiy tizimlari jabrlanuvchilarga yordamni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston va boshqa davlatlar oilaviy zo‘ravnlikka qarshi kurashishda zarur huquqiy asoslarni yaratishda ijtimoiy yordam tizimini kuchaytirishga intilmoqda.

Oilaviy zo‘ravnlik jabrlanuvchilari uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi psixologik salomatlikni tiklashda va jamiyatga qaytishni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Bu tizimning samarali ishlashi uchun ko‘p qirrali yondashuv, huquqiy va psixologik yordam, xavfsizlik va moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning muhim rol o'ynashini ko'rsatadigan ilmiy tadqiqotlar mavjud. Bunday tizimlarning ta'sirchanligi, oilaviy zo‘ravnlikni kamaytirish va jabrlanuvchilarni qo‘llab-quvvatlashning samarali usullarini ishlab chiqish imkoniyatlarini yaratadi.

Muhokama. Oilaviy zo‘ravnlik jabrlanuvchilari uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi psixologik salomatlikni tiklashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tizimning samarali ishlashi jabrlanuvchilarning travmalarini engishga, o‘zlariga ishonchni qaytarishga, yangi hayotga moslashishga va jamiyatga qaytishga yordam beradi. Ammo bu tizimni yaratish va amalga oshirishda bir qator muhokama va bahsli masalalar mavjud.

1. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimining yondashuvi

Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi ko‘plab komponentlardan iborat: psixologik yordam, huquqiy maslahatlar, iqtisodiy va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, boshpana, tibbiy xizmatlar va boshqa yordam turlari. Bu tizimning samaradorligi uchun barcha elementlarning muvofiqligi zarur. Biroq, amaliyotda ko‘plab holatlarda, bu xizmatlar bir-biriga mos kelmasligi yoki o‘z vaqtida yetib borolmasligi mumkin. Shu sababli, oilaviy zo‘ravnlik jabrlanuvchilarini qo‘llab-quvvatlashda tizimlarning integratsiyasi va bir-biriga mosligi masalasi juda dolzarb bo‘lib qolmoqda.

2. Psixologik salomatlikni tiklashdagi qiyinchiliklar

Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilari ko'pincha chuqur psixologik travmalarga duch keladilar, jumladan, travmatik stress buzilishi (PTSD), depressiya, xavotir va o'ziga bo'lgan ishonchsizlik. Psixologik yordam tizimining samarali ishlashi uchun jabrlanuvchilarga individual yondashuv zarur. Biroq, ko'plab odamlar uchun psixologik yordamga murojaat qilish hali ham qiyin, chunki jamiyatda oilaviy zo'ravonlikning stigmatizatsiyasi mavjud. Shuningdek, psixoterapevtlarning yetishmasligi, yordamga kirish imkoniyatlarining cheklanganligi va uzun muddatli davolanish jarayonlari kabi qiyinchiliklar jabrlanuvchilarning salomatlikni tiklash imkoniyatlarini cheklashiga olib kelishi mumkin.

3. Jamiyatda yordamga qiziqish va ochiqlik

Oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurashda jamiyatning roli katta. Ba'zi jamiyatlarda, ayniqsa an'anaviy yoki konservativ muhitlarda, oilaviy zo'ravonlikni ochiq muhokama qilish, jabrlanuvchilarga yordam berish va ularni qo'llab-quvvatlash masalalari to'g'risida hamon yetarli darajada ochiqlik mavjud emas. Bu jamiyatdagi zo'ravonlikni yashirish yoki inqirozga aylantirishga olib keladi. Shu sababli, jamiyatda oilaviy zo'ravonlikni tan olish va unga qarshi kurashish borasida ochiq fikrlar va qarashlarni shakllantirish zarur. Bu ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimining samarali ishlashi uchun muhim omil hisoblanadi.

4. Huquqiy yordamning muhimligi

Oilaviy zo'ravonlikdan aziyat chekkanlar uchun huquqiy yordam taqdim etish ayniqsa muhimdir. Bu jabrlanuvchilarga huquqlarini himoya qilish, zo'ravonlikdan qochish va xavfsiz boshpanaga ega bo'lish imkonini beradi. Ammo ba'zi holatlarda huquqiy tizimda noaniqliklar, uzoq jarayonlar va yetarli resurslar yo'qligi muammolarga olib keladi. Jabrlanuvchilar ko'pincha adolatli natijalarga erishishda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularga o'z salomatliklarini tiklash imkonini bermaydi. Shu bilan birga, jamiyatda huquqiy xizmatlar va yordam tizimlarining yengilligi va samaradorligi ko'plab jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashda sezilarli ahamiyatga ega.

5. Xavfsizlikni ta'minlash

Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilari uchun xavfsiz boshpana ta'minlashning ahamiyati juda katta. Shaxsning xavfsizligi ta'minlanmasa, psixologik salomatlikni tiklashga erishish juda mushkul bo'ladi. Boshpana va himoya xizmatlarining yetishmasligi, o'zini xavfsiz his qilish imkoniyatlarini kamaytiradi va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash tizimiga ishonchsizlikni keltirib chiqaradi. Ba'zi mamlakatlarda yoki hududlarda boshpanalarning yetarli emasligi yoki ularning nisbatan yuqori narxlari bo'lishi ham oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilariga zarar yetkazishi mumkin.

6. Ijtimoiy tarmoq va yangi hayotga moslashish

Jabrlanuvchilarni qayta jamiyatga integratsiya qilish va yangi hayot boshlashda ijtimoiy tarmoq va qo'llab-quvvatlash guruhlarini muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy tarmoq orqali odamlar bir-birlari bilan tajriba almashib, bir-birlariga yordam berishadi. Biroq, ba'zi hollarda, jabrlanuvchilar jamiyat tomonidan chetlatilish yoki stigmatizatsiya qilish muammolariga duch keladilar. Bu holatlarda jamiyatga qayta integratsiya qilish jarayoni qiyinlashadi. Shuningdek, jabrlanuvchilarning ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik muammolarini hal qilishda muvofiqlashtirish va qo'llab-quvvatlash tizimining yetarli emasligi ham muhokama qilinishi kerak.

Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarida psixologik salomatlikni tiklash uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi zarur bo'lsa-da, uning samaradorligi ko'plab muammolar va cheklovlar bilan bog'liq. Tizimning samarali ishlashini ta'minlash uchun barcha xizmatlar o'rtasida yaxlitlik, resurslar va muvofiqlikni ta'minlash zarur. Shuningdek, huquqiy yordam, xavfsizlik va ijtimoiy tarmoqni yaxshilash, jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashning asosiy elementlaridan biridir. Bu masalalar jamiyatning barcha qatlamlari tomonidan muhokama qilinishi va amaliyotga joriy etilishi zarur.

Xulosa. Oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarida psixologik salomatlikni tiklash uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi katta ahamiyatga ega. Ushbu tizimning samarali ishlashi, jabrlanuvchilarning travmalarni engish, o'ziga bo'lgan ishonchni qaytarish, xavfsiz yashash sharoitlarini ta'minlash va jamiyatga qaytish jarayonida muhim rol

o'ynaydi. Biroq, tizimni samarali tashkil etish va amalga oshirishda bir qator muammolar mavjud.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi ko'plab komponentlardan iborat bo'lib, psixologik yordam, huquqiy maslahatlar, iqtisodiy va moliyaviy yordam, boshpana va tibbiy xizmatlar kabi turli yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Bularning barchasi bir-biri bilan muvofiqlashgan holda ishlashi kerak, chunki oilaviy zo'ravonlikdan aziyat chekkan shaxslar ko'pincha kompleks muammolarga duch keladilar.

Jabrlanuvchilarning psixologik holatini tiklashda, travmatik stress buzilishi (PTSD), depressiya va xavotir kabi holatlar asosiy to'siq sifatida namoyon bo'ladi. Psixologik yordamning samarali bo'lishi uchun individual yondashuv, terapiya va guruh terapiyalari muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, psixologik yordamga erishish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin, bu esa tizimning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Oilaviy zo'ravonlikni kamaytirish va jabrlanuvchilarga yordam berish uchun jamiyatning o'rni juda katta. Jamiyatda oilaviy zo'ravonlik masalalariga ochiq munosabat va qo'llab-quvvatlashning kengayishi, zo'ravonlikdan aziyat chekkanlarning o'zini xavfsiz his qilishi va yordam olishiga yordam beradi. Biroq, ba'zi jamiyatlarda bu masalalarni ochiq muhokama qilishdagi ehtiyotkorlik va stigmatizatsiya tizimning samaradorligini cheklashi mumkin.

Jabrlanuvchilarning xavfsizligi ta'minlanmagan bo'lsa, psixologik salomatlikni tiklash qiyin bo'ladi. Xavfsiz boshpana va himoya tizimlari muhim ahamiyatga ega, chunki ular jabrlanuvchilarga o'zlarini xavfsiz his qilish imkoniyatini beradi va yangi hayot boshlashda yordam beradi.

Huquqiy xizmatlar oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilari uchun zarurdir. Ularning huquqlarini himoya qilish, zo'ravonlikdan qochish va adolatli himoya olishda huquqiy yordam tizimi muhim ahamiyatga ega. Biroq, huquqiy yordam tizimida yuzaga keladigan noaniqliklar, uzoq jarayonlar va resurslarning yetishmasligi jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, oilaviy zo'ravonlik jabrlanuvchilarini qo'llab-quvvatlashda ijtimoiy tizimning samarali ishlashi uchun ko'p qirrali va integratsiyalashgan yondashuv zarur. Psixologik, huquqiy, tibbiy va iqtisodiy yordamning o'zaro uyg'unligi jabrlanuvchilarga hayotlarini qayta tiklashga yordam beradi. Biroq, tizimni ishlab chiqishda jamiyatdagi stigmatizatsiya, resurslarning cheklanishi va amaliyotdagi noaniqliklar kabi muammolarni hisobga olish zarur. Shu sababli, oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurashishda tizimli yondashuvni takomillashtirish va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish, jamiyatda oilaviy zo'ravonlikni kamaytirishga qaratilgan samarali dasturlarni yaratish uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Абульханова-Славская К.А. Типология активности личности// Психология личности и образ жизни. –М.: 1997. -С.10-11.
2. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения. –М.: 2004. -310 с.
3. Быков А.В. Генезис волевой регуляции: монография // М., 2003. – 248 с.
4. G'oziyev E. G'. Umumiy psixologiya. –T.: 2010. -544 b.
5. Jabborov A. M. O'qituvchi etnopsixologiyasi. Qarshi "Nasaf". 2015. – 180 b.
6. Jabborov A.M. Milliy psixologiyaning shakllanish manbalari. Qarshi "Nasaf". 2017.– 72 b.